

ПИТАННЯ СУДОУСТРОЮ

УДК 347.98

В. Татков, кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України, Голова Ви-
щого господарського суду України

Конституційне та законодавче підґрунтя для застосування принципу спеціалізації як критерію у розмежуванні судових юрисдикцій

Стаття присвячена аналізу теоретичних і практичних аспектів конституційного та законодавчого підґрунтя для застосування принципу спеціалізації як критерію у розмежуванні юрисдикцій судових органів.

Ключові слова: принцип спеціалізації, юрисдикція, судова реформа, публічно-правовий спір, господарське судочинство, адміністративне судочинство, підвідомчість.

Із прийняттям 28 червня 1996 р. Конституції України [1] одним із системоутворювальних конституційних принципів організації судоустрою в Україні став принцип спеціалізації судів. Таким чином, нормами вищої юридичної сили було затверджено практичну необхідність автономності спеціалізованих судів. Арбітражний суд став на той час спеціалізованою судовою інституцією, законодавчо визнаною самостійною, незалежною ланкою в системі судової влади України, якій належало здійснювати правосуддя всього спектру господарських справ.

Актуальність наукового аналізу питань конституційного та законодавчого підґрунтя для застосування принципу спеціалізації як критерію у розмежуванні судових юрисдикцій пояснюється перш за все тим, що чинна Конституція України 1996 р., закріплюючи засади правової, демократичної держави, зокрема здійснення правосуддя виключно судами, серед основних принципів побудови системи судів загальної юрисдикції визначає саме принцип спеціалізації. Цей важливий аспект діяльності системи правосуддя слід розглядати у поєднанні з фундаментальними конституційними принципами, такими як розподіл влади,

рівність прав громадян, верховенство права і принцип правової визначеності. Отже, спеціалізація у системі судів загальної юрисдикції, яка притаманна вітчизняній конституційній моделі, виявляється одним із засобів реалізації їх принципів, у той час як механізм її реалізації має забезпечити якісне і передбачуване правозастосування.

Питання застосування конституційного принципу спеціалізації і законодавчого забезпечення судової реформи в Україні стали предметом досліджень таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як О. А. Беляневич, Ю. П. Битяк, А. Г. Бобкова, Й. Г. Богдан, В. І. Борисова, О. В. Васьковський, М. К. Галянтич, І. П. Голосніченко, О. В. Дзера, В. В. Долежан, І. Б. Коліушко, А. Т. Комзюк, О. Л. Копиленко, В. В. Костицький, О. М. Клименко, Н. С. Кузнецова, Р. О. Куйбіда, Р. А. Майданик, В. К. Мамутов, В. М. Палій, В. Г. Перепелюк, С. В. Прилуцький, Г. В. Рижкова, М. В. Руденко, А. О. Селіванов, В. В. Сердюк, Н. В. Сібільова, І. В. Спасибо-Фатєєва, В. С. Стефанюк, Р. О. Стефанчук, М. М. Хамник, В. І. Шишкіна, В. С. Щербина, Я. М. Шевченко, В. І. Ярема та ряду інших.

Процеси реформування вітчизняної судової системи відповідно до положень Конституції України і удосконалення законодавства для ефективної реалізації принципу спеціалізації активно обговорюються практичними працівниками, зокрема суддями, серед яких найбільш чітко висловлюють свою позицію В. С. Балух, В. М. Бобрович, О. В. Бринцев, Н. М. Ващиліна, Н. О. Волковицька, Т. Б. Дроботова, Т. П. Карпечкін, В. М. Коваль, О. В. Кот, В. О. Кравчук, С. І. Крамар, О. С. Кулебякін, Н. М. Курченко, В. І. Кухар, Н. П. Лугова, В. А. Макаревич, А. Й. Осетинський, Д. О. Попков, Д. М. Притика, О. С. Фонова, М. М. Хамник та багато інших.

Метою цієї статті є доктринальний аналіз місця і значення принципу спеціалізації як критерію у розмежуванні юрисдикцій судів у системі конституційних принципів судочинства в Україні, а також вироблення ряду пропозицій, спрямованих на удосконалення як чинного законодавства України, так і практики його застосування.

Важливо підкреслити, що сучасна система захисту прав та інтересів учасників правовідносин спирається саме на конституційні принципи, закріплені у статтях 1, 2, 8 Конституції України [1], що визначають Україну правовою державою, в якій не тільки визнається, а й діє сьогодні принцип верховенства права. При цьому права і сво-

боди людини, їх гарантії визначають як зміст, так і напрями діяльності держави.

Можна погодитись із авторами в тому, що ключова роль діяльності судової системи у правозахисній діяльності держави висуває потребу в її пристосуванні до нових викликів і завжди буде на часі: «Суттєве прискорення законодавчих змін у царині судочинства останніх років вказує на розуміння з боку держави означеної проблеми» [2, с. 102].

Практикуючі юристи відзначають разом з тим, що «нестабільність правової регламентації, навіть із мотивів її удосконалення, пов'язана із негативними наслідками для належного впровадження в життя закладених законодавцем ідей, оскільки таке впровадження постійно стикається з інерцією практики правозастосування, шляхів подолання колізій та прогалин, напрацьованих до внесення чергових законодавчих новацій» [2, с. 103].

Слід зазначити, що класичним як для країн континентальної, так і англосаксонської правової сім'ї вважається розрізнене розуміння спеціалізації суддів і спеціалізації судів. Під спеціалізацією суддів розуміють спеціалізацію суддів окремого суду на розгляді визначених категорій справ.

Спеціалізація судів — це наявність у судовій системі поряд із судами загальної юрисдикції також спеціалізованих судів (тобто таких, що мають істотні особливості і цим відрізняються від загальних) [3].

Загалом, сам механізм реалізації принципу спеціалізації і досягнення мети його запровадження тісно пов'язані з принципом інстанційності, який теж належить до конституційних принципів побудови системи судів загальної юрисдикції і обумовлений забезпеченням апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, функціонуванням вищих спеціалізованих судів та Верховного Суду України.

Ряд авторів звертають особливу увагу на проблему принципів спеціалізації у розбудові судової системи України, зокрема, на те, що «...широкий спектр суспільних відносин та, відповідно, розмаїття спорів, які виникають у процесі таких відносин, сприяють утвердженню принципу спеціалізації у побудові судової системи. Відповідно до ст. 125 Конституції України, система судів загальної юрисдикції повинна бути побудована за принципом територіальності та спеціалізації» [4, с. 39].

Ця теза посилюється твердженням, що «...реорганізація судової системи України здійснюється з урахуванням її побудови на певних конституційних принципах» [5, с. 49].

Так, згадуючи ч. 1 ст. 125 Основного Закону, в якій система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації, автори звертають увагу на те, що суть територіальності як принципу судоустрою завжди пов'язувалася і продовжує пов'язуватися з поширенням юрисдикції того чи іншого суду на одну або декілька адміністративно-територіальних одиниць чи на всю територію України, в той час як принцип спеціалізації по суті не мав універсального характеру, поширюючись спочатку лише на господарські суди, а згодом — і на новостворену підсистему адміністративних судів.

Можна погодитися з думкою про те, що такий підхід явно суперечив би ч. 1 ст. 125 Конституції України, за змістом якої дія принципу спеціалізації як і принципу територіальності, мала поширюватися на всі ланки системи судів загальної юрисдикції [5, с. 50]. До останнього часу це практично залишалося непоміченим як представниками юридичної науки, так і юристами-практиками. Певні зрушення відбулися лише під час розробки проекту нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів», який було прийнято 7 липня 2010 р. (далі — Закон) [6], тобто починаючи з 2008 р.

Хоча деякі науковці намагалися підвести під цей поділ теоретичну основу, зокрема, йшлося про те, що «суди, які розглядають цивільні і кримінальні справи, — це традиційні судові органи, які існують мало не зі Стародавнього Риму, а існування, наприклад, господарських та адміністративних судів має не більш як факультативний характер і розраховано на вирішення скороминущих проблем». Ця точка зору не є переконливою, оскільки «...існування і поява нових судів тих чи інших юрисдикцій обумовлена рівнем цивілізаційного розвитку суспільства і залежить від складності і потреб його розвитку» [5, с. 52].

Європейські країни пішли у цьому процесі ще далі, створивши підсистеми не лише адміністративних, а й трудових, соціальних, фінансових, патентних судів, на чолі яких перебувають відповідні вищі суди.

Отже, якщо давно відомий принцип територіальності означає розбудову системи судів загальної юрисдикції відповідно до системи ад-

міністративно-територіального устрою, що закріплена у ст. 133 Конституції і обумовлена потребою здійснення правосуддя на всій території України, то вказаний принцип повинен органічно поєднуватися також із принципом спеціалізації.

Якщо принцип територіальності тлумачиться в нашій державі в основному однозначно: як побудова судової системи згідно з адміністративно-територіальним поділом України, закріпленим у ст. 133 Основного Закону, то зміст принципу спеціалізації і особливо межі його реалізації викликають дискусії [7].

Спеціалізація як принцип побудови судової системи означає перш за все, що конкретний суд як елемент цієї системи наділений повноваженнями розглядати і вирішувати судові справи, що впливають із певного виду правовідносин.

Натомість внутрішня спеціалізація як принцип організації роботи певної судової установи передбачає, що в ній визначаються конкретні судді, які спеціалізуються на розгляді судових справ, що також впливають із певного виду правовідносин.

Щодо реалізації принципу спеціалізації в межах одного суду, то слід зазначити, що вже з 1 березня 2003 р. у Вищому господарському суді України та в апеляційних господарських судах почали діяти спеціалізовані підрозділи (судові палати, колегії) з розгляду справ у господарських спорах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Такі колегії, як і колегії з розгляду спорів про банкрутство, про стягнення податків і зборів, розгляду земельних спірів почали створюватися також і в місцевих господарських судах.

Що стосується спеціалізації у місцевих загальних судах, то вона була запроваджена наказом Державної судової адміністрації України від 7 листопада 2003 р. № 576 «Про концептуальні положення реформування організації діяльності судів загальної юрисдикції» [8].

Однак, як свідчить практика, спеціалізація судів (внутрішня) найбільш поширена і системно розвивається на сьогодні саме у спеціалізованих судах.

Запровадження автоматизованого розподілу справ згідно з Положенням про автоматизовану систему документообігу суду, погодженого Державною судовою адміністрацією та затвердженого Рішенням Ради суддів України від 26.11.2010 № 30, також стало дієвим

механізмом застосування внутрішньої спеціалізації при розподілі справ [9].

Слід підтримати позицію науковців, які назвали спеціалізацію судів — як внутрішню, так і зовнішню — «магістральним шляхом розвитку судоустрою у країнах Європи» [7]. Так, авторами наводяться аргументи, що Вищий господарський суд України, який виріс, як відомо, з Державного арбітражу УРСР, накопичив багатий досвід забезпечення єдності практики вирішення господарських спорів, надання судам відповідних рекомендацій і ґрунтовних роз'яснень, участі в законопроектній роботі, удосконаленні кваліфікації кадрів, наданні їм практичної допомоги, розвитку наукових досліджень, видавничій діяльності тощо [7].

Україна, визнавши на конституційному рівні найважливіші міжнародні стандарти у галузі захисту прав людини, має створити ефективний юридичний механізм забезпечення захисту прав і свобод фізичних і юридичних осіб.

Існування вже сьогодні кількох вищих спеціалізованих судів з можливою перспективою їх збільшення на підставі ч. 3 ст. 125 Конституції України вимагає також доктринального переосмислення необхідності правильного за підходами і раціонального у реалізації використання принципу спеціалізації судової системи.

Таким чином, у суспільстві все більш повно забезпечується правова визначеність не лише шляхом декларування конституційних принципів, а й утвердження балансу теориторіальності, спеціалізації та інстанційності і у системі правосуддя, що сприяє перш за все підвищенню його якості.

Згідно з Конституцією, в Україні створюється передусім цілісна система судів загальної юрисдикції, в якій поєднується принцип галузевої спеціалізації окремих судових ланок з наявністю єдиного найвищого судового органу.

Оскільки Верховний Суд України є найвищою судовою інстанцією в системі судів загальної юрисдикції України, а найвищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі суди, то відповідно до принципу інстанційності суди мають бути організовані так, щоб забезпечити право на перегляд судового рішення у суді вищого рівня. Саме інстанційна організація судів традиційно забезпечує правосудність рішення.

Гарантоване право на перегляд справи особи судом апеляційної інстанції надає впевненості у правильності установлення фактів і застосування норм права.

Як позитивний приклад можна назвати удосконалення організації та діяльності арбітражних судів на етапі після прийняття Конституції України 1996 р., чому значно посприяло прийняття Верховною Радою України 20 лютого 1997 р. Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про арбітражний суд”» [10], за яким, зокрема, у тексті Закону України «Про арбітражний суд» слова «арбітр», «арбітражна колегія» було замінено словами «суддя», «судова колегія». Це ще більше підкреслило правову природу арбітражних судів як спеціалізованих судових установ для здійснення правосуддя з господарських справ. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про арбітражний суд» [11] в Україні діяли Вищий арбітражний суд України, Арбітражний суд Автономної Республіки Крим, арбітражні суди областей, міст Києва та Севастополя, які утворювали єдину злагоджену систему арбітражних судів України, яку очолював Вищий арбітражний суд України як найвищий орган у вирішенні господарських спорів і у здійсненні нагляду щодо рішень, ухвал, постанов арбітражних судів в Україні та контролю за їх діяльністю. Таким чином, з моменту прийняття Верховною Радою України Закону «Про арбітражний суд» і до середини 2001 р. арбітражні суди України пройшли період становлення і розвитку як спеціалізовані судові установи, впевнено зайнявши своє самостійне місце в системі органів правосуддя.

Із закінченням у червні 2001 р. п'ятирічного терміну дії пункту 12 «Перехідних положень» Конституції України 1996 р., з метою збереження судової системи і судочинства в межах конституційного поля, на розвиток положень ст. 125 Конституції України було прийнято ряд законів, що вносили істотні зміни в судоустрій та судочинство. Цей процес має неофіційну назву «мала судова реформа». Зокрема, було внесено зміни до законів «Про судоустрій України» [12], «Про статус суддів» [13], «Про органи суддівського самоврядування» [14], «Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів судів України» [15], Кримінально-процесуального [16], Цивільного процесуального кодексів України [17]. Замість Арбітражного процесуального кодексу України [18] почав діяти Господарський процесуальний кодекс України [19].

Аналіз змін, що відбулися в законодавстві, дає підставу для висновку, що господарська юрисдикція і після «малої» судової реформи не втратила свого функціонального призначення.

Уже в 2001 р. арбітражні суди було перейменовано в господарські, тоді ж були створені й апеляційні господарські суди; дволанкова система трансформувалася у триланкову систему спеціалізованих судів, а з прийняттям зазначеного вище Закону України «Про судоустрій України» господарські суди зайняли своє місце в загальній судовій системі як окрема ланка спеціалізованих судів.

Втім за Законом України «Про судоустрій в Україні» 2002 р., який на сьогодні втратив чинність, касаційний перегляд фактично міг здійснюватися двічі: вищим судом відповідної юрисдикції та в окремих випадках — Верховним Судом України.

Ситуація, що склалася у зв'язку із «подвійною» касацією, викликала гостру критику і в науковому середовищі, і серед юристів-практиків.

Перш за все підкреслювалося, що Конституція не передбачає «повторної касації», яка фактично здійснювалася Верховним Судом України на підставі ч. 2 ст. 47 Закону України «Про судоустрій».

Крім того, стало очевидним, що подвійна касація шкідлива для правосуддя і є доктринальним порушенням Європейської конвенції з прав людини щодо правової визначеності судових рішень. За рахунок оскарження рішення суду до Верховного Суду України остаточне вирішення, зокрема, господарських справ, розтягувалось на роки.

Однак тільки з прийняттям у липні 2010 р. нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [6] це положення було змінено: як остання (і єдина!) касаційна інстанція був визначений саме Вищий спеціалізований суд (цивільний/кримінальний, господарський, адміністративний).

Як відмітили у Спільному висновку щодо Закону Венеціанська комісія та Дирекція із співпраці Генеральної дирекції з прав людини та правових питань Ради Європи, прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» стало фундаментом для зміцнення судової гілки влади, але разом із позитивними відгуками на адресу Закону пролунала й певна критика. Зокрема, Комісія зауважила, що юрисдикція Верховного Суду України обмежується питаннями, пов'язаними із застосуванням тільки норм матеріального права і ви-

словила думку щодо доцільності розгляду Верховним Судом України також справ із підстав неоднакового застосування норм процесуального права [20].

Слід звернути увагу на те, що останнє питання викликало дискусію, оскільки рекомендоване розширення повноважень передбачає ситуацію, коли існують фактично дві касаційні інстанції, як це мало місце у господарських справах.

Закон фактично запровадив повну спеціалізацію судів усіх рівнів, а отже, реалізується підхід, за яким усі суди в Україні є спеціалізованими.

В юридичній літературі такий підхід сприймається неоднозначно. Так, В. В. Долежан називає такі суперечності нового Закону (із його думкою в цілому можна погодитися):

1) із термінологічного боку невдалими є назви місцевих судів, які займаються розглядом цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення — вони, як і раніше, називаються загальними судами, хоча фактично всі вони, як і апеляційні суди, і відповідний вищий суд, є спеціалізованими, оскільки їх юрисдикція обмежена певними категоріями справ. Дійсно, як пише автор, «можливо, немає особливої потреби відмовлятися від уживання щодо них терміна «загальний суд», але слід пам'ятати, що цей термін, як і будь-який інший, є значною мірою умовним» [5, с. 49–52];

2) принцип спеціалізації тісно пов'язаний із принципом інстанційності, закріпленим у ч. 1 ст. 17 Закону. І хоча ряд спеціалістів заперечували проти його фіксації, проте ці заперечення не були достатньо переконливими: «Порушенням Конституції можна вважати вилучення з ординарного закону якихось принципових конституційних положень, а не додаткове включення положень, які відбивають існуючі реалії» [5, с. 49–52], тому, оскільки судова система поділена на ланки і інстанції, це є переконливим аргументом для підтримання принципу інстанційності, поряд із положенням п. 8 ч. 3 ст. 129 Основного Закону, яке закріплює право на оскарження судових рішень в апеляційному і касаційному порядку. Дійсно, «у сучасному вигляді застосування принципу інстанційності судової системи набуло повної логічної завершеності, зрозумілої кожному громадянину», — зазначає автор і додає: «Сучасна судова система України складається із трьох ланок і трьох судових інстанцій: першої, апеляційної, і касаційної, за

межами якої перебуває Верховний Суд України як найвищий орган у системі судів загальної юрисдикції з властивими лише йому особливими повноваженнями у сфері судочинства» [5, с. 52].

У літературі обговорюється ряд проблем, які стосуються окремих положень Закону [21, с. 3–4; 22, с. 105–108; 23, с. 132–138]. Серед них особливу увагу автори звертають на уніфікацію та приведення у відповідність до статей 125, 129 Конституції України судових систем судів загальної юрисдикції, які відбулися через створення вищих спеціалізованих судів для господарського, адміністративного, цивільного та кримінального судочинства з наділенням виключно їх повноваженнями касаційної інстанції; віднесення до завдань вищих спеціалізованих судів питання узагальнення судової практики та формулювання роз'яснень для нижчестоящих судів відносно застосування ними законодавства при вирішенні справ відповідної юрисдикції та ряд інших.

Аналізуючи ці положення у зіставленні із статусом Верховного Суду України за діючою раніше ч. 2 ст. 47 Закону України «Про судоустрій України» [12] та поточними повноваженнями найвищого судового органу, Д. О. Попков формулює правильний, на наш погляд, висновок про те, що концентрація компетенції з касаційного провадження та надання роз'яснень нижчестоящим судам з метою однакового застосування ними законодавства при вирішенні справ саме у вищих спеціалізованих судах відбулася при одночасному усуненні дублювання цих функцій Верховним Судом України. На думку автора, «...цілком очевидним у державному будівництві є принцип певної відповідності між статусом державного органу і суспільним значенням виконуваних ним функцій. У цьому аспекті виглядає логічним та послідовним приведення засад функціонування вищих спеціалізованих судів у відповідність із збільшеною сферою їх діяльності — адже не можна виправдано вимагати очікуваного результату, не надавши відповідного інструментарію та не створивши необхідних умов для досягнення такого результату» [2, с. 102–106].

Отже, наведене підтверджує правильність висновку, що правове значення принципу судової спеціалізації, закріпленого у Конституції України, полягає в тому, що саме положення цієї статті є базисним для становлення та подальшого розвитку системи спеціалізованих судів України і законодавства з питань організації та діяльності зазначених судових установ.

Крім того, аналіз Конституції та законодавства України дозволяє сформулювати ще ряд важливих висновків:

- принцип спеціалізації судів є одним із системоутворювальних конституційних принципів організації судоустрою в Україні, а практичну необхідність автономності спеціалізованих судів затверджено на сьогодні нормами вищої юридичної сили;

- чинна Конституція України 1996 р., закріплюючи засади правої, демократичної держави, серед основних принципів побудови системи судів загальної юрисдикції визначає принцип спеціалізації, який слід розглядати у поєднанні з фундаментальними конституційними принципами, такими як розподіл влади, рівність прав громадян, верховенство права і принцип правової визначеності;

- спеціалізація у системі судів загальної юрисдикції, яка притаманна вітчизняній конституційній моделі, виявляється одним із засобів реалізації їх принципів, у той час як механізм її реалізації має забезпечити якісне і передбачуване правозастосування;

- «мала судова реформа» не забезпечила ефективного переходу до чіткої спеціалізації судів, як це визначено Конституцією України, проблема подальшого реформування судової влади після її проведення залишилася і лише прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» згідно із Спільним висновком Венеціанської комісії та Дирекції із співпраці Генеральної дирекції з прав людини та правових питань Ради Європи стали реальним фундаментом для зміцнення судової гілки влади;

- під спеціалізацією суддів розуміють спеціалізацію суддів окремого суду на розгляді визначених категорій справ, а спеціалізація судів — це наявність у судовій системі поряд із судами загальної юрисдикції також спеціалізованих судів; спеціалізація як принцип побудови судової системи означає перш за все, що конкретний суд як елемент цієї системи наділений повноваженнями розглядати і вирішувати судові справи, що впливають із певного виду правовідносин;

- оскільки в Європейських країнах на сьогодні створено не лише адміністративні, а й трудові, соціальні, фінансові, патентні суди, на чолі яких перебувають відповідні вищі суди, слід підтримати позицію науковців, які назвали спеціалізацію судів — як внутрішню, так і зовнішню — «магістральним шляхом розвитку судоустрою у країнах Європи»;

— правове значення принципу судової спеціалізації, закріпленого у Конституції України, полягає в тому, що саме положення цієї статті є базисним для становлення та подальшого розвитку систем спеціалізованих судів України і законодавства з питань організації та діяльності зазначених судових установ.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Попков Д. О. Пропозиції відносно подальших заходів судової реформи / Д. О. Попков // Становлення господарської юрисдикції в Україні — 20 років досвіду. Проблеми і перспективи : матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 — 26 трав. 2011 р.). — О. : Астропринт, 2011. — С. 102–106.
3. Спільний висновок щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Венеціанської комісії та Дирекції із співпраці Генеральної дирекції з прав людини та правових питань Ради Європи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pravotoday.in.ua/press—centre/publications/pub—343/>.
4. Ващиліна Н. М. Принцип спеціалізації у розбудові судової системи України та господарські суди / Н. М. Ващиліна, М. М. Хамник // Становлення господарської юрисдикції в Україні — 20 років досвіду. Проблеми і перспективи : матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24–26 трав. 2011 р.). — О. : Астропринт, 2011. — С. 39–45.
5. Долежан В. В. Спеціалізація та інстанційність — універсальні принципи судоустрою України / В. В. Долежан // Становлення господарської юрисдикції в Україні — 20 років досвіду. Проблеми і перспективи : матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24–26 трав. 2011 р.). — О. : Астропринт, 2011. — С. 49–52.
6. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI // Відом. Верхов. Ради України. — 2010. — № 41. — Ст. 529.
7. Сибільова Н. В. Порядок організації та діяльність судової влади [Електронний ресурс] / Н. В. Сибільова. — Режим доступу: <http://www.Judges.org.ua>.
8. Про концептуальні положення реформування організації діяльності судів загальної юрисдикції [Електронний ресурс] : Наказ Державної судової адміністрації України від 07.11.2003 р. № 576. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SA03007.html.
9. Положення про автоматизовану систему документообігу суду [Електронний ресурс] : погодж. Державною судовою адміністрацією та затв. Рішенням Ради суддів України від 26.11.2010 р. № 30. — Режим доступу: http://court.gov.ua/sud0312/pravova_baza/dokumentoobig/.

10. Про внесення змін до Закону України «Про арбітражний суд» : Закон України від 20.02.1997 р. № 96-97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. — 1997. — № 18. — Ст. 124.
11. Про арбітражний суд : Закон України від 04.06.1991 р. № 1142-ХІІ // Відом. Верхов. Ради УРСР. — 1991. — № 36. — Ст. 469. — Ст. 5.
12. Про судоустрій України : Закон України від 07.02.2002 р. № 3018-ІІІ // Відом. Верхов. Ради України. — 2002. — № 27–28. — Ст. 180.
13. Про статус суддів : Закон України від 15.12.1992 р. № 2862-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. — 1993. — № 8. — Ст. 56.
14. Про органи суддівського самоврядування : Закон України від 02.02.1994 р. № 3909-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. — 1994. — № 22. — Ст. 138.
15. Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів судів України : Закон України від 02.02.1994 р. № 3911-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. — 1994. — № 22. — Ст. 140.
16. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 28.12.1960 р. №1001-05 // Відом. Верхов. Ради УРСР. — 1961. — № 2. — Ст. 15.
17. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. №1618-ІV // Відом. Верхов. Ради України. — 2004. — № 40–41, 42. — Ст. 492.
18. Арбітражний процесуальний кодекс (Господарський) України від 06.11.1991 р. №1798-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. — 1992. — № 6. — Ст. 56.
19. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. — 1992. — № 6. — Ст. 56.
20. Лист Верховного Суду України від 12.07.2010 Президенту України В. Ф. Януковичу щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [document.ua/shodo — zakonu — ukraysns — pro — sudoustrii — ukrayini — I — status — suddi — dok27675.html](http://document.ua/shodo-zakonu-ukraysns-pro-sudoustrii-ukrayini-I-status-suddi-dok27675.html).
21. Беляневич О. А. Ефективність судової системи у вирішенні комерційних спорів у світлі реформування процесуального законодавства / О. А. Беляневич // Вісн. Центру комерц. права. — 2011. — № 33. — С. 3–4.
22. Маргарітов М. В. Щодо неузгодженості окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з нормами інших законодавчих актів / М. В. Маргарітов // Вісн. Вищ. ради юстиції. — 2010. — № 4. — С. 105–108.
23. Василяка К. Л. Проблемні питання щодо деяких положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» / К. Л. Василяка // Становлення господарської юрисдикції в Україні — 20 років досвіду. Проблеми і перспективи : матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 — 26 трав. 2011 р.). — О. : Астропринт, 2011. — С. 132–138.

Стаття надійшла до редколегії 11.02.2013.

Татьков В. Конституционная и законодательная основа для применения принципа специализации как критерия в разграничении судебных юрисдикций

Статья посвящена анализу теоретических и практических аспектов конституционной и законодательной основы для применения принципа специализации в качестве критерия в разграничении юрисдикций судебных органов.

Ключевые слова: принцип специализации, юрисдикция, судебная реформа, публично-правовой спор, хозяйственное судопроизводство, административное судопроизводство, подведомственность.

Tat'kov V. Constitutional and legislative basis for application of the principle of specialty as a criterion in legal competence distinguishing

The article analyzes the theoretical and practical aspects of the Constitutional and legislative basis for application of the principle of specialty as a criterion in legal competence distinguishing.

Keywords: principle of specialty; legal competence; judicial reform, public dispute, commercial legal proceedings, administrative legal proceedings, jurisdiction.